Kumno Yn Iatrei Lang?

Da U H. W. Sten

La pynmih da u D. D. Lapang, B.A.,
Editor U PEITNGOR.
Jaiaw Pdeng Shillong—793002.

Arphew Peisa.

I. Bad ki Kot Khubor

KA jingieng rasong ne ka jingtroin jong kawei kawei ka kot khubor ba la pynmih ha ka pyrthei ka shong shibun eh ha ka jingiatrei lang jong ki nongpule bad ki nongshong shnong kata ka jaka ha kaba la shon ia ka.

Shisha, kano ka kot khubor ia kaba la pynmih ka don ki jingthew ba thikna ban shakri ia ka jaidbynriew ha ha ki jingnang-jingtip, ka ioh-ka kot, ka synshar-kadar, ne ban pynrung ha ki nongpule ia kino kino ki jinghikai tynrai ba ki nongpynmih ki sngewdonkam. Kawei na ki jingthmu babun ka long ban tei-ym ban pynjot, ia ka jaidbynriew. Ka shong shibun eh, namarkata, ha ·kaba ngi ki nongpule ngi sngewthuh ia kito ki jingthmu katba ki paw na kito ki kot khubor hi.

Ki nongpule ki don bunjaid. Ka bor sngewthuh ruh ka iapher katba kum ka jingnang-jingtip, ka ioh-ka kot, ka rukom im jong ki Ngam don jingartatien ei ei ruh ha kaba ong ba don kiba pule tang namar badon i khubor aiu re iba pynsngewkyndeh mynsiem ia ki; don ruh kiba pule ban wad daw ia kiwei pat lyngba ki khubor ba la shon; don kiba pule ban iohi ia ka kyrteng jong ki ba shon há kata ka kot khubor; bad don ruh kiba shu thied khubor bad buh ia ka ha iing na ka bynta ki paralok bad ialade kim ju pule. Kumta, ki nongpule ki don la ki jingbang bapher. Dei namar kane ba ki kot khubor barit kim lah ban shakri lut ia baroh ki nongpule ha kajuh ka sien mih. Ka long kaba eh ban shakri ia ki nongsynshar, nongbishar, nongrep, samla shong skul, nong-khaii, bad kito kiba trei ha ki kam bapher da kaba pyndonkam tang 4000 ne 5000 kyntien ha ka shisien shon ia ka kot khubor. Lada pyndonkam haduh 20,000 kyntien ruh ym lah ban pynbiang lut ia baroh ki nongpule. Hynrei lada ki kot khubor pat ki ioh ia ka jingiatrei lang jong ki nongpule, ki lah ban pynmih ia ki khubor baroh ha ki sien shon ba hadien.

Ka jingbymdon ka jingiatrei lang bad ki nongpynmih khubor bunsien ka pyntlot bor ia ka jingshlur ki nongthoh

wat haba ki la don ka jingkut jingmut ban iai leh ia kano kano ka kam babha ka ban wan rah ia ka jingiaid ryntih kano kano ka jingthmu ban pynroi ia ka ri. Dei namar kane ka daw ba ki nongpynm'h khubor ki paw kumba ki niewkor tang khyndiat ne ei ei ruh em ia kaba la khmih lynti ba kin leh.

Haba la kdew ia kane ka jingshisha ha bun ki nongpule kot khubor, la shem ba 90 na ka shispah kim sngewthuh satia kumno yn iatrei lang bad ki nongthoh khubor. Kaba kubur "kaba dei" ne kaba kynthoh "kaba shu thaw" kam long satia ka jingiatrei-lang kaba kiba pynmih khubor ki donkam. Uwei na ki nongpule khubor u la phai ktien ia nga kumne: "Nga la synniang na ka bynta shisnem lynter ia kane ka kot khubor, hynrei ym shym la thoh satia ia kaba ngi ia kynduh ia u **Chief Minister**" Uta u rangbah u da plied ia kata ka kot khubor Khasi ba u bat bad u pynphai ia ka sla ba nyngkong bad ba khatduh sha nga.

"Phi shisha te mo, seh!" nga jubab, "Phi khmih lynti ba tang ha kine ki saw sla un shon lut ia baroh mo phi ? Phi la iarap ne em ia u **Editor?**"

Da kaba phuhmat uta u Rangbah u la jubab, "Nga la ong hynne ba nga la synniang..." "Kein, ko Bah Kynrad", nga kem ktien, "kata kam dei ka jingiatrei-lang ba u Editor u donkam. Ka long ba phi kwah ba kan poi ha iing jong phi kein, ba phim don por ban leit thied borabor na madan."

"Oh, phi ong. Da kumno pat yn ia trei lang bad u?" U la kylli ia nga. Uwei pat u Rangbah, imat u dei u kynja MDC, u la iathuh ia nga mynshem snem kumne "Nga la lum-la lang manga ia kato ka jingialang baheh bym pat ju don ha shnong jong ngi, hynrei ngam lap satia hangne ei ei ruh shaphang kata. Une te phi um ju kwah ban shon ia ki khubor ba pyrshah ia ka parti jong u".

Nga la kylli kajuh ka jingkylli, "Phi la ia trei lang bad U ?". Wa phi ruh la katne phi la heh nalor ba nga thied man ka taiew da kaba siew arphew naia tang ia ine ; ngan ia trei lang da kumno pat ?"

Kine artylli ki nuksa ki la biang ia ngi ban puson balei ba ngim iohi ba la shon ia ki jingleh babha jong ngi. Ngi lah ban don ha ki ophis Sorkar, ne ha ki Seng-lang aiu re kum ki seng ialeh kai, seng put-seng tem, bad hangno hangno ba ngi don Ngin sngew kumjuh lada ym shon ia kaba ngi leh, namar teng teng ngi pyrkhat ba ka kot khubor ka don bun tylli ki khmat. Hynrei kam long kumta ia baroh ki kot khubor.

Namarkata, khnang ba ki kot khubor ba mih ha ka district, state ne country jong ngi ki lah ban shakri ia ngi ha ka rukom jong ki ngi lah ban iatrei lang bad ki kumno harum:

WEI. Da kaba pule ia ki man ka por khlem da shim ia ka, jingkyrshan parti ne hang jong ki. Lada ngim ju pule ia kano kano ka Kot Khubor da kumno ngin sngewthuh ban iatrei lang bad U Editor.

Kaba shu thied tynneng khlem da pule kam myntoi ei ei ruh em. Kan shim tang 15 minit duh ban pyndep khoit ia ki saw sla ka Kot Khubor, bad 3 kynta ban pule ia kano, kano ka Kot Khubor Phareng kaba heh kaba don 12 sla. Da kaba pule tista kumba lai bnai lynter ngi tip ia ka rukom pyrkhat kam u editor kano kano ka Kot Khubor ha kata ka snem. Ngim dei ban klet ba ka rukom trei kam ka Kot Khubor ka kylla katba kum ki por, bad ngim dei ban kynnoh ia ki, namar wat ka Sorkar ruh ka ju leh kumta.

AR. Haba don kano kano ka kam ha shnong ha thaw, kum ka jingialeh bol, ka jingialang paidbah, ka jingiaseng bah, ka jingiap ne jingshongkurim, ngin iohi ia kata ka kam ha ka kot khubor lada ngi iatrei lang bad u nongpynmih. Kaba ngin leh ka long ban thoh ia kaba long baroh bad phah ia kata ka jingthoh, ryngkat bad ka

kyrteng, jaka shong, Ing dak kaba thikna. Ym don koit ki Editor ba sngewthuh ki ban shon ia ki jingthoh ki bym don ia kito. Uwei lei u Editor ha Shillong u da tynjuh la don ne em u briew uba kum uta u bathoh shithi ha kata ka address ba la ai. Lada ka postcard ba u phah sha kata ka address ka wan phai, un ym shon tdot ia kano kano ka jingthoh kaba ktah ia ka jingmut ki nongpule. Ngin ia trei lang namarkata da kaba pynbiang ia kito ba la kdew.

LAI. Haba ngi iohi ia kano kano ka jingthmu babha u Editor, ngi ju iatrei lang bad u da kaba thoh da ka shithi halor ka khubor ne jingthoh ba la shon, la ka long ban kyrshan ia jingmut jong u ne pyrshah ia ka. Kawei ba ngi dei ban ym klet ka long ba ngim dei ban thoh ei ei halor ka jingthoh ba la mih ha kawei pat ka Khubor lait na kata sha kaba phi phah ia ka jingthoh. Ialade hi, nga ju phah shon ia kum kita ki jingthoh ha ka tin theh niut, namar mano te na ki Editor ba sngewthuh ba treh ban advertise kumba ong u Phareng ne pynbna iar shaphang kawei pat ka kot khubor? Bad kata ruh khlem jingsiew? Ngin iohi ia ka jingpynshlur ne kubur ki Editor ia kaba ngi phah sha ki lada ngi kynmaw ruh ban ym phah ia ki jingthoh ba don bih.

Lada ngi iatrei lang bad ki Nonglum khubor, ngin iohi ba ma ki ruh ki iatrei lang bad ngi. Ngi dei ban kynmaw ba ha ka ri synshar paitbah ym don kano kano kawei pat ka atiar ba kham nep kaba lah ban thaw dur ia ka rukom pyrkhat u paitbah ban ia ki kot khubor. Nalor kata, ngin duh nong katno ka ha kaba ngi iatrei lang bad ki? Ngi duh pynban lada ngi ialeh pyrshah ia ki kein, namar lada phi ngeit ne phim ngeit don ki khubor kiba donbor katta katta kat ban pynlong ia ka Sorkar ban leh ia kano kano ba kita ki khubor ki sngewdonkam. Dei namar kane ba uta U Napoleon Bonaparte u la ong shisien "Dei ban kham sheptieng ia ki saw tylli ki kot khubor ba ia pyrshah ban ia shihajar ki synkhien suloi".

II. Bad Ka Shnong-Ka Thaw

Khnang ba ka shnong ka thaw jong ngi kan long kaba khuid, kaba lait na ki huri-hura bad ki jingbymiaid ryntih ki kam-ki jam, ngi dei ban iatrei lang ia ki kam shnong-kam thaw.

Ngi kiba ju im ha ki shnong, ne dong, ngi tip ia ki kam ba ju trei ne pyniaid da ka dong hi. Kumban pyn-kynmaw ialade, ha ka dong ngi don kine ki kam kiba kham kongsan.

Kam iap-kam im: Ia ngi ki briew la kha ban im bad trei ha kane ka pyrthei tang shibit por Ka Kotbah ka ong ba ngi long kum u syntiew phlang, ne umjer ba neh tang shiphang bad tang khyndiat hi ngi la khlad noh na kane ka pyrthei. Kumta kaba kut ia kane jingim dei ka jingiap. Namarkata, ka jingiap ka jia ha man la ka dong. Ka jingiatrei lang ka long da kaba mih na iing bad ia shim bynta lang ha ki kam tep, ne thang. Don shisha na ngi ki bym lah ban leh ei ei kaba bun Hynrei kumba ngi ju ong, haba ngi pyni la ka khmat, kata hi ka long ka burom.

Kam shnong. Ka shnong, nalor ka kam iap hi, ka don ki jingtrei kiba bun. Kum ka jingpynkhuid ia ka, ka jingiarap ban weng lut ia ki jingsniew na shnong, kum ka die kiad, ka kaw-kaw ka daw-daw, bad bun kiba kum kita Ngin iatrei lang da kaba ngi kohnguh ia ki rangbah nongkit kam ka shnong ba la thung da ka dorbar shnong, bad ruh ia ki hukum kata ka shnong. Hapoh shnong, ngi don katto katne ki adong kiba ngi ban kohnguh. Ia ki adong la mana da kano kano ka shnong ym ban pynsniew ia u nongshong ha ka, hynrei namar ka jingbha lang. U briew u bym kohnguh ia ka jingpyniaid ka shnong, u sah marwei ha ka kam iap-kam im ruh, U tip hi ma u.

***Kam sngewbha.** Ka jingiatrei lang kam kut tang ha ka iap ka im, bad ha kohnguh ia ka thaw. Don ruh ki kam sngewbha, kum ka jingkhawai shong kurim, ka khawai sngi kha bad kum kita. Haba la khot sngewbha ia ngi ban

don hangto, ngi dei la kumno kumno ban iarap ha ka jingtrei de, namar kata hi ka pyni ia ka mynsiem trei lang. Ha kane ka bynta, don shibun kiba sngewthuh bakla ia ka jingshisha. Don kiba ka kam ba ki trei man ka sngi kam shah ia ki ban iadon hangto baroh shisngi Ha kum kita ki sngi ba jia ryngkhat, ngi ju leit m·h mynstep bad iarap kam khyndiat kynta. Dei da kaba ngi leh kumta ba kiw i ruh kin kloi ban iarap iatan haba ngi ruh ngi donkam ia ka jingiarap jong ki.

Haba ngi ia trei lang kumta kum ka shnong. katno kan long ka jingsngewtynnad ha ka imlang-sah lang; ngi sngewbha ban don ka jingsuk jingkmen. Mano hi uba kwah tang ban thaw kajia?

Lada ngi iohi ha shnong ha thaw ka bym itynnad ne kaba lah ban wah rah ia ka jingsniew-jingsmeh ia ka shnong, ka elaka, ka ri hi ruh, ngin kdew ia kito ha kito kiba ngi la jied ban pyniaid ia ki kam.

Te kan long ka jingiashong suk-shong sain, bad jingbha jingmiat shilynter.

III. Bad Ki Nongmihkhmat Jong Ngi

Ha ka Ri Khasi bad Ri Jaintia, ngi donbok shibun ha kine ki sngi ban don 36 ngut ki MLA, arngut ki MP bad ki MDC de. Ha Khasi Hills ngi don 30 ngut ki MDC, bad shen ha Jaintia Hills ruh ngin ioh 19 ngut. Kumta haba khein lang, ngi don 87 ngut ki nongmihkhmat. Na kine, sawngut kin long kiba da thung hi u Lad ka Sorkar Meghalaya.

Ka jingshakri jong ki nongmihkhmat ka long kaba don kam katta katta, bad ka long kaba khia shibun. Ki dei ban peit lut ia ka kyntoit ne konstitwensi baroh kawei hynrei ym tang ia kawei ka shnong. U MP ha Rajya Sabha lei lei, udei ban peit ia ka jingdonkam lang jong ka

jylla baroh. Ngi don arngut ki Dkhot jong ka Lok Sabha ki ban ia tuklar bad peit ia ki jingmyntoi ki ban wan sha ka jylla jong ngi na ki kam kiba bat ka Sorkar Kmie na Delhi.

Ki Dkhot ka Dorbar Thaw-ain ka jylla ki ioh ka por ba kham bun ban iakynduh ia ngi, lada ki mon. Hynrei ka long ka kamram jong ki kein ban ialeh ban pynlait por khnang ban iakynduh ia ngi teng khat, wei ba ki la kular hi ban shakri ia ngi u paidbah ba don kam ia ka jingshakri bahok bad bakhuid mynsiem jong ki. Hynrei khnang ba kin lah ban leh kham bha, kine ruh ki donkam ia ka jingiatrei lang jong ngi ki paidbah, lymda kumta kim lah ban leh ei ei shibun kumba ki angnud naduh basdang.

Bun na ngi ki kwah ban iatrei lang bad ki, lehse ba kim mon ban iatrei lang na ka liang jong ki, ne ba ka jingkwah jong ngi kam long kaba shai. Don pat kiba ym tip kumno kat kita ki MLA, MP, MDC ki donkam ba ngin iarap ia ki. Hynrei ngin da thew shwa ia ki katto katno katne kiei kiei kiba ngi lah ban leh hi ha kaba iarap ia ki khnang ba ngin tip la ki nongmihkhmat hi kim treh ne ba ngim nang ban iatrei lang bad ki.

Ngi donkam ia ki kum ha kaba kubur ne iarap ia ngi ban poi sha ki ophis ka Sorkar ne ban pynshisha ba ngi dei ki nongshong shnong hapoh ka district ne State la jong. Ngi donkam ia ki ban wan rah sha ka dong jong ngi ia ki jingmyntoi kum ki surok, ki skul, ki kar-khana, ki umbam-um dih, ki madan ia leh bol, ne kino kino ki jingdonkam kiba iarei bad ka shnong, ne dong ban iai tynruh ia ki bor Sorkar ba kin pyniaid ia ki kam khnang ba ngi u paidbah ngin suk ngin sain. Ki Nongmihkhmat jong ngi ki don ka bor ba la pynkup da ngi u paidbah. bad da ka Riti synshar ka India ban iakren na ka bynta ka dong ne kyntoit ba ngi im

Khnang ba kin lah ban shakri ia ngi kham janai ngi lah ban iatrei lang bad ki kumne harum.

*Ngin pyntip ia ki jingdonkam jong ngi ha ka dong, da ka jingthoh ne da ka ktien. Ia kane ngin lah ban leh kham bha da kaba iarai da ka dorbar shnong, bad phah da ki jingthoh sha u nongmihkhmat jong ngi.

Haba ngim lah hi ban leit ia kynduh ia u ha shnong ba u shong, ngi lah ban ialum da ka Kommiti ne Dorbar hi ban khot ia u ban wan shato ba ngin buh ia kito ki jingdonkam ha khmat jong u, la ju don ne em kano kano ka jingkular na u Minister ka jylla, ne na uno uno u briew uba bat ia ka bor, bad hangno ka kam ka sah. Da pyni de ia ki kot ki sla ba la don shaphang kano kano ka kam bathikna.

Nalor ba la iathuh ia u kumta, bad lada jia ba u klet ban leh ia kano kano ka kam, kylli na u, thoh shithi sha u man ka por ba un jubab. Namar, kum u nongmihkhmat ia kiba bun ki shnong ka long kaba eh lehse ia u MLA, ne MDC ban tip ne kynmaw lut ia ki kam baroh. Ngim dei ban klet ruh ba ki MLA bad MDC ki don shibun kiwei ruh ki kam kiba iadei bad ka jylla baroh kawei. Ki long ruh ki dkhot ki Committee bapher ba thung da ka Sorkar.

Ngi dei ban ym klet ia kawei ka jingshisha. Ngim dei ban tyrwa peisa ia uno uno U MLA ne MDC na ka bynta kano kano ka kam ba ngi phah leh ha u. Da ia kynmaw ia uba kum uta, lada ia ka kam ba u dei ban iarap un da khrong peisa na phi, sa ap bha ia u ynda un donkam pat ia phi ha ki sngi elekshon. Lada nalor ba ngi la iarap ia u ba un tip ia ki jingdonkam jong ngi, um lah ban leh ei ei, ngi dei ban wad jingtip bha balei ba ka long kumta, lehse ba u iadei lok than bad ka Sorkar ne ba u iapyrshah Sorkar than, ne ba u phohsniew ban ioh long Chief Minister, ne Chief Executive Member kat ba long ka kam.

Ia ki jingmih na ka jingiatrei lang jong ngi, ngin tip khlem pep lada ngi la leh shisha da kaba sngur mynsiem bad da kaba angnud ban tei ia ka dong bad ka kyntoit jong ngi. Haba ngi leh kumta, ngin da peit ruh ba ngim ym pyndonkam than ia la ki nongmihkhmat ha ki kam shimet jong ngi. Namar kum ia kita, ngi lah ban leh lehse khlem ma ki ruh.

IV. Bad Ki Nongpynkhiah

Kawei na ki nongshun bakhraw eh jong u briew ha ka ri Khasi bad Jaintia ka long ka jingpang. Ki jingpang ki don shibun ki kyrteng ba lah ban ai da ki nongpynkhiah ne doktor. Kawei na kine dei ka Khieshoh ne ka Rih. Kane ka la pyniap bun ki briew jong ngi ha ki sngi ba la leit sha bymjukut.

Don ruh ki jingpang basniew kum ka Nianglyngkut kaba don ha ki thain Lyngngam bad ha Ri Bhoi. La don sa kita ki jingpang Tor, ka jingpang bampong bad ki pangkhlieh ba bunjait.

Kano kano ka jingpang ka long kaba sniew katta katta. Lait noh u jaipdeh, ym don u briew ha ka Ri jong ngi uba kwah ban pang namar kamar ka pynduna ia ka kamai bad ka kjit baroh kat kaba don. Ka dei ruh ka jingpang kaba la shim noh ia ki jingim bakordor.

Ka Sorkar India kumjuh ruh ka Sorkar Meghalaya, ka la kut jingmut bad ialeh ruh ban jop ia kane ka nongshun basniew. Don ki dispensari bad ki aspatal ha ki katto katne ki shnong heh ban iarap ban ai ia ki briew ia ka jingkoit-jingkhiah. La buh ruh ia ki doktor bad ki nors ha ki jaka ba donkam ia ki. Ka jingialeh shitom jong kine ki nongpynkhiah kan ym long kaba jop lymda ma ngi ki nongshong shnong ngi iatrei lang bad ki.

Ngi lah ban iatrei lang bad ki ha kiba bun ki bynta kiba ngi hi ngi lap da kaba la mad ia ki.

Ban dih dawai Khlem pep hi haba ngi pang ngi kwah ban lait na ka. Ngi leit sha ki doktor ban thied dawai. Hynrei to ngin kylli ialade ; 'ngi ju dih thikna ne em ia ki dawai kumba ia bthah ia ngi da ki doktor ?' Katto katne na ngi ngim ju leh kumta. Ngi dih shisngi arsngi bad lada ka dawai kam lah ban leh kambah, ngi khnium ba ym iadei nuksa, ba ym long ka dawai, ne ba kumne kumtai. Ngim ap wat tang haduh ban da lut kata ka dawai ruh. Teng

teng ngi phet sha uwei pat u doktor ban ioh ia kiwei pat ki dawai kiba khlain. Hynrei wat haba ngi dih ruh, ynda haba ngi la sngew kham jem, ngi ju klet ia ka dawai sha kyndong bad ynda ngi la mad ja lei, ngim kynmaw shuh. Hynrei ngi dei ban iarap ia ki doktor ban pynkoit ia ngi da kaba dih lut ia ki dawai ba la ai.

Lada ngi donpor ban pyrkhat ba ngi la pynlut ia ka peisa ban ioh ia ka dawai ngim lah ban pynlut ei kumta da kaba leh sting na ka bynta ka jingkoit jingkhiah ka met la jong.

Ia kiba dang rit, ruh ngi leh kumjuh. Hynrei ngi don ka kamram ba kyrpang na ka bynta kiba rit jong ngi. Ngi dei ban ai ia ki dawai kumba la bthah ia ngi da ki nongpynkhiah baieit jong ngi, namar ka jingpang-jingjhia ki khun ki kti ka long hi ka jingkhanglad ia ngi ha ki kam jong ngi.

Ka long kaba bha eh ban don ka jingngeit ha U Blei ban koit da kaba duwai ha u. Bad u Blei u ju sngap kumta ia ka jingduwai uba hok. Hynrei lada tang uba duwai ne nongduwai u ngeit ia ka jingpynkoit na u Blei khlem ka jingngeit jong u nongpang, kata ka jingduwai kam ju lah ban treikam. Wat haba u Trai Jisu u dang don da ka doh ha ka pyrthei ruh u juh kylli ia ki nongpang la ki ngeit ne em ban ioh khiah. Kumta ka don kam ia jingngeit ba skhem ha baroh ar—ha uba duwai bad ha u nongpang. Lymda phi lah ban ngeit kumta, wat ju ialeh pyrshah ia ki jingpang namar ka dei ba ong u riewstad ba u Blei u iarap tang ia kito kiba iarap hi ialade.

Pyntip ia u doktor. Don katto katne ki jingpang basniew ba dei ban pyntip kloi sha u doktor. Lymda ngi leh kumta kata ka jingpang ka lah ban sar iing ia ka shnong ka thaw khlem da map iano iano ruh. Kane ka jia ha Jaintia ha ki snem 1917-18 hadien ka thma bah banyngkong. Ha kito ki por ki doktor ruh ki duna hi. Hynrei mynta lada ngi lah ban shakri ia la ka shnong ka thaw, ka iing ka sem, ngi la lah ban iathuh ia uno uno u doktor hajan jong ngi ba un thaw lad ban pynkhiah ia ki nongpang.

Sumar ialade. Ngi dei ruh khamtam ma ngi ki nongrep ha nongkyndong, ban kynmaw ban sum barabor. Namar haba ka met jong ngi ka khuid ngi sngew samla ne sngew smat sngew sting Lehse ka jingpang kam da ioh lad eh ban pynshitom ia ngi. Ngi lah ban kham im slem bad kham khlain ruh da kaba ngi ialeh ban pynkhuid la ka met. Ki thliew syep kin laitluid bad ki thied snam ruh kin lah ban trei ia la ka kam.

Ngin sumar ruh ialade ha kaba bam ba dih. Lada ngi bam ne dih katba ioh khlem da pyrkhat la ka met jong ngi ka iadei ne em kumta, ngin ioh ka jingshitom hadien.

Don shibun ba ngi lah ban iatrei lang bad u Doktor, nalor kiba bun, ngi lah ruh ban iarap ia u da kaba wan rah ia ki kotslip ba u la thoh haba u ai dawai nyngkong ia ngi. Kynmaw ruh ban siew dep ia ka bai dawai man ka por.

Lada ngin ia treilang bad ki doktor kiba long ki kapten ne ki nongialam ranabah ban ialeh thma bad ki jingpang, khlem pep ka shnong-ka thaw, ka ri hi baroh kawei kan long kaba khiah krad. Bad haba ngi koit ngi khiah, ngin lah ruh ban long kiba kham ioh lad ha ka bam ka dih bad ha ki jingdonkam jong ngi.

To ngin iatrei lang bad ki doktor.

1. Ban Pynroi Ia Ka Jingpang-Jingstad

Lada ngi kren tang ia kiba shong ha Sor Shillong hi, kane ka lynnong ka don tang khyndiat eh ban pynpyrkhat ia ngi Ka daw ka long ba ha Shillong 69 3 na ka shispah ngut ki briew ki long kiba la nang la stad. Kata ka mut, kiba nang ban thoh, ban pule bad kito kiba la ioh kyrdan B. A., B. Sc, B. Com shaneng Hynrei haba ngi shim kyllum ia ka Jylla Meghalaya jong ngi baroh ngi shem ba dang donkam ia ka jingiatrei lang ha ki liang baroh khnang ba ka jylla jong ngi kan long kaba bun eh kiba nang ban thoh bad pule.

Kat kum ka Khanasamari ka snem 1971, ka Meghalaya ka don tang 212,610 ngut kiba la nang la stad, lane kiba lah ban thoh bad pule, na ki 10,02,155 ngut ki nongshong shnong baroh. Kane ka mut ba ngi don tang kumba 29.19 ngut na man la ka shispah kiba la long kumta. Ha ki artylli ki district jong ngi, ka Khasi Hills bad ka Jaintia Hills, don tang kumba 33.48 na ka shispah kiba la nang ban thoh bad pule. Kine ki jingkhein kim put long kiba janai, hynrei kam lah ban tam ne hiar palat na kitei ba la antad. Ia ka jingkhein ba thikna yn sa ioh ynda ia ka Report Khanasamari yn shon da ka Sorkar hi.

Na kine ki dak, ngi lah ban ong ba ngi dang sah dien ha ka jingpule. Ka jingbieit ne jingbymnang kot nang sla jong kiba bun ki briew jong ngi ka long kawei na ki nongshun kiba khraw tam ha ka jylla Meghalaya bad ha ka Ri India baiar hi. Laja ngim lah ban sngewthuh ia kaba la thoh, ne ia kaba la kren, ngin shu pawang ia ka jingmut-jingpyrkhat jong ngi katba ngi iohsngew na kiwei. Ban ong ba lada ngim nang thoh-nang tar, nang ia ka pule-dangle, ngi biang hi; ka dei ka jingong kut lad. Hynrei lada ngi la nang hi dalade kat ban pule ne thoh, ym don ba lah ban pynrung jubor ia ki jingmut-jingpyrkhat jong ki ha ngi.

Ia ki briew ba la don i jingnang - jingstad khyndiat, ngi ju iohi ba la pyndonkam ia ki ha ki kam shnong - kam thaw, kam balang, bad haba ngi don kano kano ka jingeh, ngi ialum sawdong ia ki.

Ka tynrai jong kane ka jingstad ka shong ha ki skul naduh kiba rit eh haduh ki skul bah. Kaba ngin iatrei lang ban weng ia ka jingdum-jingbieit, na ka ri jong ngi dei da kaba ngi pynlut por khyndiat shisngi ban pule bad shah hikai ha kiba la nang. Bad ia kiba rit jong ngi, ki ban long ki nongialam ka lawei, ngin phah ia ki sha kito ki skul.

Ki Kmie ki Kpa. Kumta ma ngi ki kmie-ki kpa, ki kñi, ki hynmen-ki para, ngi don ka jingkitkhlieh ia kiba rit jong ngi. Kaba ngin shu phah ia ki sha ki skul kam biang

satia. Ki donkam ki jingpynkhreh kiba man ka step ba kin lah ban pule ne thoh ha skul. Ha kaba pynkhreh kumta, ngi dei ban sngewthuh ia ka bor pyrkhat jong ki khunlung katba kum ka rta jong ki. Ngim dei ban klet ba ma ngi ruh, ngi la long shisien ki khunlung kum ma ki. Ha kawei ka liang ngi dang long hi ki khunlung Kumba nga la thoh shisien ha kawei ka kitab-rit ka MIED BADUM KAN JAH, ngi long baroh kiba la rangbah tang ki "khunlung kiba la san."

Ki barit jong ngi ki donkam ia ka sleit, u mawthoh, ki kot ban bud dak, u let, bad ki kot pule baroh. Kine ki dei ban biang lut, namar iwei i jingduna ha kane ka liang i lah ban py' long ia ki khunlung kiba riewnar. Kam biang satia ban iathuh ia ki ba ngim don peisa ban thied ia kito, bad ban iai ban ia kajuh shi kajuh haduh ba kan sah tbak ha ka jabieng jong ki. Lada ngi don por ban pyrkhat sngewlem ia ki khyndiat, ngin lap ba ki barit jong ngi kim kwah ban tip ia ka jingduk ne jingkyrduh jong ngi. Ia kane kawei ka jingshisha, bun na ngi ngi klet. Mano ba tip ha ka jaka ba kin pule "Hew hew u ong u ksew, ai ja ai doh ia nga" kumba thoh I Babu Primrose Gatphoh, kin ong pynban "Heng heng I ang I mei, ym don peisa ban thied kot ?"

Don shisha kiba long kumta khamtam ha ki nongkyndong. Kumta haba ma ngi ki kmie ki kpa ngi shem jingeh, ngin iathuh ha u nonghikai ba un thawlad ban iarap da kumno ban pynioh ia ki kot-ki sla. Jaid uba la nang la tip, u nonghikai u lah ban ai jingmut tang lada u iohi ia ka jingsngur mynsiem jong ngi ban pynkiew shakhmat ia ki khun jong ngi.

Ia kito kiba la san, ngi don ka jingkitkhlieh kaba kham kyrpang. Ka rta jong kine ka long naduh 11 snem shaneng. Ki la sdang ban nang ia ka thok ka shukor ruh. Ki lah ban mih na iing man ka step, hynrei lada ma ngi hi ngim kitkhia ban tip lada ki poi shisha ne em sha skul man ka sngi, ngin sa sngewsih ban tip hadien ba ki la leit siat sim, ne leit khwai doh, ne leit sha ki Ing pyni-dur, ne

ban ia khalai hi. Nalor kaba pynbiang ia ki jingdonkam ha skul, ngi dei namarkata ban husiar bha ia kane ka bynta.

Haba iakren hangne-bangtai, ngi ju lap hangno hangno ruh ia ki kmie ki kpa kiba ngeit ba ki khun jong ki ki long ki Puriblei aiu re ki bym lah ban leh ia kaei kaei kaba sniew. Kumta long ki kmie-ki kpa ki bym don ka jingbang ban tip ia ka jingioi ki khun jong ki. Haba sah klas, ki kynnoh ia ki nonghikai ne ia ka skul, katba kim don por pat ban ban leit mih sha ki nonghikai wad tang shisien shi bnai ruh.

Kawei na ki jingeh ba ju lap ha nongkyndong ka long ba ki kmie-ki kpa ki pyntrei kam than ia ki khun baleit skul jong ki. Ki khun kim don por ban khreh kot. Shwa ban leit sha skul, ki trei ki kam ba bun jaid, ynda la wai ruh kumjuh. Hynrei, lada ngi shong ha sor ne ha kyndong ngi dei ban peit ba ki barit jong ngi ki ioh ka por ym duna ia ka lai kynta shi sngi ha kaba khreh ia ki kot ki sla jong ki. Ngi dei ruh ban pyrkhat ia kawei ka jingshisha. Lada ki khun kim lah kot, ki lah ban sngew ba ka kham myntoi kaba trei kam ban ia kaba pule khlem da khreh. Dei hangne ba ka shong ka jingsahdien ha kane ka liang.

Ki Nonghikai

Baroh na ngi kiba ju mad ia ka kam hikai ha nongkyndong ngi sngewthuh ia ka jingeh ba ngi lap. Ka jing bymwan tista ki khynnah, ka jingbymlah kot jong ki bad ka jingduk ka ieng kum u Mangkashang ba tap ior hakhmat ka shnong ka thaw, bad hakhmat jong ngi hi. Ha nongkyndong, ngin lah ban jop ia kine ki jingeh da kaba pynlong ia ki jingiakynduh lang bad ki rangbah shnong, ki kmie ki kpa, bad ki samla ba ha kum kata ka jingialang dei ban kham iakren shaphang kumno ban weng ia kito ki jingeh ba ngi iohi. Une u nongthoh u la lap ia ka jingmyntoi kaba leh kumta ha ka por ba u hikai ha ka nongrit. Baroh ki khynnah bad ki kmie-ki kpa ki kitkhia ban iatrei lang na ka bynta ba ka shnong kan kiew shakhmat. U nonghikai u dei ruh ban pynmlien ban leit

jngoh ia ki iing jong ki khynnah skul bad iakren bad ki kmie-ki kpa shaphang ka kam pule-kam thoh. Kaba leh kumta ka ai mynsiem ia ka iing, bad ia ka shnong ruh baroh kawei.

Ha Sor pat ki jingeh jong ki nonghikai ki iapher. Ki khynnah ki kham sngewthuh shibun ban ia kito kiba ha nyngkyndong. Khamtam lei lei ha ki Skul Heh. Don shisha ki khynnah kiba dakaid ki bym ju kohnguh ia ki nonghikai. Hvnrei ia kane ruh dei ban leh kumba dei ban leh ha nyngkyndong. Ia kren bad ki kmie-ki kpa, bad ruh ia ki nongpyniaid ka Skul khnang ban lap ia ka lad ban pynbha ia ka jinghikai. Dei ban ialeh ban pyndep lut ban batai ia ki bynta ba la buh. Hynrei ym dei pat ban tyngkai ia ka jingstad baroh ba yn hikai sa habar na skul de da kaba pynlut phut ia ki kmie ki kpa. Lada u khynnah um sngewthuh ha skul ia ki kot ba u dei ban lah, kata kita ki nonghikai hi ki shu hikai tang ban sep ka sngi.

Ka Shnong. Ngi ioh mynsiem shibun haba ngi iohi ba ki shnong ki ialeh hi da kaba iasei bor na lade ban pynieng ia ki M. E. bad ki High School tang ban roi ka shnong ka thaw. Hynrei don pat ki shnong kiba shu ap ba ka Sorkar kan plie beit da ka jong ka la kata ka skul kan long kaba im ne iap shiteng rta ruh ym tip. Kum ia kito ki nuksa babha ba leh kiwei ki shnong dei ban iabud.

Ka Sorkar. Ka ktien sorkar hangne ka mut ruh ia ki District Council, ki Syiem. La kaba siew ia ka tulop ki nonghikai la leh da kito hi kiba plie skul ha bun ki jaka, hynrei ngi tip pat ba ka kam ban buh ia ki bynta bad ia ki kot ban pule ka shong ha ka Sorkar. Ngi sngew ba ka bor ba halor kam dei ban pynbunkam than ia ki skul da kaba pynrung ruma ia ki kot ki sla ki ban shu tuh ia ka por u knynnah Kum ha High School la iohi ba ki khynnah Khasi ki hap pule laiphew jaid ki kot Khasi, bad tang khyndiat kiba da donkam shisha. Ngin sngewthuh bakla ia ka ktien "pynshlur ia ki nongthohkot la jong" lada ngi pyrkhat ba kata ka jingpynshlur ka long tang

ban tynnian ia ki kot ha skul bad ha kolej. Ha ka jaka ban pynbun ia ki kot kiba iadei ki juh ki jingthew, lah ban buh da ki ban iarap ia ki khynnah ban tip ia kiwei de ki subject. Kan bha lada yn ailad ia ki kot hikai khaii-pateng, trei jingtrei karkhana bad kiba kum kita ba kin rung katba kum ki kyrdan ka jingpule ban pynmlien ia ki samla ban sngewbang ia kito ki jaid kam naduh na High School. Kumta, nalor kaba ai jingiarap peisa ia ki skul bad kaba peit ba kin ia'd ryntih, ka Sorkar ka la dei ban pule bniah ia ki jingdonkam ka ri khnang ba kiba pass ia ki examination kin ym mih kum ki tit khlem kano kano ka jingthew bathikna ia ka lynti ban trei ban pynroi ia ka ri.

La dei ban don ka kynja ophis ka ban iarap ia u khynnah ban tip a ka kam kaba un lah ban leh kham bha, bad ba u dei ban pule kumta ynda u la lait ia ka Skul heh. La ioh jingtip ba ka Sorkar Meghalaya ka la thung da ka Commission ban peit bniah ia kane. Ngi khmihlynti ba kane ka bor kan lap ia ki rukom hikai ki ban iarap ia u samla ban long u nongtrei uba tbit de ym tang u ban pass ha ki jingialeh baroh.

Lada baroh khoit ngin ia mir lang hajuh, khlem da don kano kano ka jingshim kabu na ka liang ka kam sain pyrthei, ka ri Khasi bad ri Jaintia, bad ka Jylla Meghalaya hi baroh kan long ka dong kaba phyrnai shisha ha ri India.

VI. Ban Biang Hi Ha Ka Bam

LAJAN 95 na ka shispah ngut ki nongshong shnong ha ka jylla Meghalaya jong ngi, ngi long kiba im da u khaw, lane ha ka kam rep. Kumta, ngi donkam ban long kiba biang hi nadong shadong ha ka bam ka dih. Ngi dei ban pynmih shibun u khaw bad kiwei ki jaid jingbam ba kdang kum u krai, u riewhadem, u phan bad ka shriew.

Ka Jylla jong ngi baroh kawei ka duna bam mynta ka snem (1972) kumba 70 hajar ton ei ei. Ba ngin ioh u khaw ban pyndap ia kiba bun, la dei ba ka Sorkar ban thied nawei pat bad die ia u ha ka jylla. Hynrei ka Meghalaya kam long ka jylla kaba duna ka bam ka dih. Ka Ri Garo, ka Ri Jaintia bad ki thain sepngi bad thain Ri Bhoi ka Ri Khasi ki dei ki jaka seisoh. Donkam ban rep shibun khnang ba lah ban pynmih shibun.

Don ki jaka ha ka ri Khasi bad Jaintia ki bym long ban rep kba. Hynrei ki long kiba bit ch ban rep soh, kwai, tympew, sohtrun bad krai. Don kiba long ban rep da ki jhur ba bun jaid. Don pat kiba long ban thung syieng, ne kynja dieng ba long peisa. Te lada ngi ialeh ban pynlong kam kat kaba lah ban thung, ngin lah ban ia die kylliang. Uba rep phan, rep jhur un die ha uba rep kba, bad kumta ter-ter.

Ngi lap shibun ki jingeh ha kine ki sngi bathymmai ban pynmih shibun u khaw na ka lyngkha kaba sah kum-juh, namar ki briew jong ngi hi ki la nang bun. Dei ban nang pynheh-pyniar ia ki lyngkha, ne pynbun ia ki. Don ruh ki jaka ha kiba ngi lah ban rep bad kba lum, bad kba hali. Kumta, lada ngi kham kitkhia khyndiat ngin long shisha kiba dap ba biang da lade hi.

Ban pynheh ia ki lyngkha, ki ju pynot ia ka lum bad pynlong hali. Ki ju iit ia ka shrah ka skum bad thaw hali thymmai Bad ki briew jong ngi ki iakynduh ia ki jingeh ba ym lah satia ban iabeh ia ka por. Kumta, ha

kito ki jaka balait kali, lah ban pyntrei da ki tractor ne bulldozer katba kum ka jinglong ka lyngkha. Kane kan pynlyngkot ia ka por trei ban pynbun ia ka jaka bet ne thung jingthung.

Ha ki jaka ba donkam ia ka sboh ne dawai, ngin pynbiang ia kito shwa ka por ba ngin bet ia ki. Ki nongmihkhmat jong ngi ha ki shnong, ne ha ki konstitwensi kin jaleh ban peit ia kane ka bynta lada ngi leit iathuh ia ki.

Ha kaba bet kumta, ngi lah ban pyndonkam hok ia ki katto katne ki khyndew. Don ki khyndew ki bym da jylliew eh ka ktieh bad kiba ap um tang na u slap kiba ngi lah ban thung da u phan hadien ba la ot ia u kba. Ha kito kiba jylliew ka ktieh, ngin ym lah ban leh ei ei ruh lait noh kaba pynbiang ia ka por rep tlang bad pyndap ia ki hali baroh da ka um. Kito kiba rep ia ki lyngkha ba jylliew ka ktieh ki tip bha ia ki rukom jong ki. Ngim donkam ban iakren shibun shaphang jong ka. Hynrei tang kawei kaba donkam : la ha ka lyngkha kaba don um baroh shisnem, ne ha kaba ap tang na bneng, kawei pa kawei ka hali ka dei ban long kaba madan ryntih. Namar lada ka at sharum ne shaneng. ha kata ka jaka ba-at u kba um lah ban jrong ne seisoh kham bha.

Ha ka brilum, ngi lah ban ioh lad ban thung bun ki jingthung nalor u kba ne riewhadem hi. Ngi bet u nei, ki jhur, u sohmynken, sohbaingon, bad kumta ter ter. Hynrei kito kiwei pat ki jingthung lait u nei, kim long bha ha ki jaka phlang. Kin sngewbha shibun ha ki jaka ba shyrti ia ka khlaw. Tang kane kawei ka jingeh ba ngi lap kum ki nongrep kaba pynlong ia ngi ban shyrti ia ki khlaw na ka bynta ka jingrep. Ngi ngeit, shen ki bor ba peit ia ka rep ka riang bad kito kiba peit ia ki khlaw kin lap ka lynti ka ban pynmih bujli ia kane ka rukom rep. Namar shisha lada ngi pynlut por kano kano te ngim lah ban pyndonkam ia kito ki khlaw ba ngi shyrti palat ia ka arsnem. Ka bor bad ka por ka la lut hangto, hynrei hadien shisnem ne arsnem duh, ka la long ka jong ki dieng biang.

Ha kine ki sngi ba ka Sorkar Jylla ka la kitkhia ia ka rukom rep ba thymmai, ngi lah lehse ban shim ram na ka Bank ne na ka Sorkar hi ban pyniar ia ka rep ka riang. Kawei kaba ngi donkam ka long ban kut jingmut triang ban pyndonkam hok ia kito ki peisa lada ka ram ne da kaba shu iarap ei ia ngi ha kato hi ka bynta bad ban pyni ha kiwei ruh ba kata ka jingiarap ba ngi ioh, ka long shisha ka lad ban pynmih shibun ka bam ka dih ha la shnong.

Ki jingthung jong ngi la u kba ne uno uno, ki donkam ia ka jingsumar. Ngin thiew ia ki niut ki nier kiba pyntlot ia ki jingthung. Ngim dei ban shu iehbein ia ki jingthung ban long la ka long hi katba u mon shato. U kba hali lei lei u donkam ia ka um bad ia ka rkhiang de. Lada ngim pyrkhat ia kito ki jingdonkam ki jingthung, kan shu long lehnohei ka jingtrei shitom jong ngi.

Ban thikna ba ngi la ioh shisha ia ka bainong ka jingtrei shitom baroh shisnem, ka long ynda ngi la iohlum ia u kba ne uno uno u jingthung. Ngi tip kumno ban lum ban lang. Hynrei ha ki katto katne ki nongkyndong, ki ju kyrkieh ban die khaw khlem da pyrkhat la, kin dap ne em baroh shisnem ban bam da uto uba dang sah ha thiar. Donkam namarkata ban don ka jingsngewthuh bathymmai da kumno ba kin ioh ban pynsah ia u kba ba kin dap baroh shisnem khlem da shaniah tang na kaba thied ne shim ram na kiwei pat. Don ruh kito kiba don shisha shibun u kba uba kim lah ban pyndonkam tang ialade lada kim die. Haba die ruh dei ban ap ia ka por ha kaba yn lah ban die kham bha. Hynrei ha ki ri jong ngi ngim duh ki lad ban pynmih peisa da kiwei pat ki kam. Ngi lah ban thain khoh, thain star, ne shang ne kino kino kiwei pat kiba kito kiba shong ha sor ki donkam ia ki.

Ngi ju ud sha ka Sorkar bad ngi kwah ban ioh ki jinghikai bathymmai ha ka rep ka riang. Namarkata, ka Sorkar ruh lyngba ki briew kiba la aita ialade ha kato ka kam ban hikai bad iarap ia ki nongrep ki la dei ban kitkhia ban pyndonkam hok ia ki nongtrei naduh ki Block

haduh kito kiba trei kum ha ki ophis u DAO bad kiwei khnang ba ki nongrep kin long shisha kiba la sngewthuh, bad ba kata ka jingrep kan long ka jingkyrkhu ym tang ia ki hi hynrei ia ka jylla baroh kawei.

VII. Bad Ka Sorkar

Lada don mano mano ba ban ia ka jingiatrei lang jong ki paitbah kham bunsien, uta u briew u dei u nongmihkhmat ka Sorkar, kum U Minister, ne Sahep Sorkar. Bad ka long kaba shisha ba ka Sorkar la ka donbor katta katta ruh, kiei kiei baroh ba ka mut ban leh na ka bynta jong ngi u paitbah kim lah ban long kiba jop lada ngim iatrei lang bad ka.

Shim ia ka Sorkar jylla. Ka don ki bor halor kiba bun ki subject. Ha kane ka ri Khasi, ruh ha ka ri Jaintia ngi ju iohi shibun ki kam ba ka Sorkar ka lah ban leh bad ba ka iai leh na ka bynta ka jingmyntoi jong ngi u paitbah. Ki jingdonkam jong ngi ha nongkyndong bad ha sor ka iapher. Ha nongkyndong; ngi kren shaphang ki surok, ki skul, ki umbam-umdih ka rep ka riang, bad ka jingkiew dor ka mar ka mata. Ha sor pat ki tip tang ia ka kam sorkar bad ka jingduna kito ki kam; ka jingnang-jingstad, ka jingmih ki karkhana bad kumta.

Kumta ha kine ki sngi ka jinglaitluid lymda ngi don kti ha kaba leh ia kito ki kam, kam lah ban long ka jingjop.

Ngi dang shu dep pule ia ka jingiatrei lang na ka bynta ka jingkoit-jingkhiah, ka jingdap ka bam ka dih, bad ruh bad ki nongmihkhmat jong ngi. Hangto ngi la iohi kumno ngi lah ban ia snoh kti lang ban pynkyntiew ia ka jaid bynriew. Ki jingmyntoi ki wan da kaba iatrei lang. Kum ha ka liang ki karkhana, ym baroh na ngi ngi long kiba duk. Don ha ka Ri Khasi bad Ri Jaintia ki briew

kiba don hajar don lak. Kine ki lah ban seng ia ki karkhana babun rukom ki ban pynmih ia ki kor ki bor, ki bam ki dih bad ia ki jingdonkam jong ngi ba man ka sngi. Ha kajuh ka por kin iarap ban pynioh kam ia ki samla jong ngi kiba la tbit ia kito ki kam. Ha kane ka liang, sngewnguh shibun ia kito ki rangbah kiba don ki Karkhana moromot motor, karkhana ot dieng, karkhana shon kot, bad bun kiwei de kiba la sdang mih ha kine ki sngi. Phi tharai ym don briew badon spah ha ka ri jong ngi kiba lah ban thaw karkhana ban shna khulom, sia, baje kti, radio, transistor ba kum kita? Lada ki mon ki lah da kaba suk. Ngi angnud namarkata ban don kum kita kiba leh hi khlem da don kti ka Sorkar, bad da kaba leh kumta, ngi iarap ia ka Sorkar ha kiba bun ki liang.

Ha ka liang ka jingpule ruh, ngi lah ban iarap ia ka Sorkar. Don ka jingkyntu na ki nongialam jong ngi ban pynmih shibun ki engineer, ki doctor, ki company secretary, accountant, ki samla ki ban trei ha ki bang, ki ban trei ha ki karkhana bad kum kita Lada ngi don ki khun ba la stad, kan iarap ia ka jylla jong ngi hi ban long kiba dap babiang lada ngi pynshlur ia ki ban pule ia kum kita kiei kiei ki ban long ka jingmyntoi ia ngi hi.

Ha nongkyndong, ngi ju dawa ne pan ia ki jingdonkam jong ngi kiba iadei lang. Hynrei pat, haba ka Sorkar ka ai ki jingtrei kum ki surok bad kiwei kiwei, ka dei kein ka kamram jong ngi kum ka shnong ka thaw ban peit ba ngin ym buh ia ki jingdonkam shimet hakhmat. Ha kiwei ki ri, kum ha Jaintia Hills ha Garo Hills bad sha ri thor, ka jingburia ia ka khyndew kam ju kham don katta haba ka Sorkar ka thaw surok thymmai lait noh ba kata ka surok ka pynduh ia ka kper ne lyngkha rep kiba. Hynrei ha bun ki jaka ha ri Khasi ka Sorkar ka hap bei ria ia kawei pa kawei ka bynta jong ka surok. Ha ka jaka ban pynlut ia ka tyngka ha ka surok la hap pyn'ut ha kiba buria ia ka khyndew. Don shibun ki jingeh kiba mih ra ka liang ka khyndew ka shyiap khamtam ha Ri Khasi. Kane ka jingeh ka dei ban leit noh khnang ba ki briew kin ioh jingmyntoi baroh.

Haba don kano kano ka jingja ha shrong ha thaw ngin pyntip shisyndon sha ka Sorkar ba kan iarap. Kawei

na ka kam ka Sorkar, nalor kaba pyntrei ia ki kam pynroi ri, ka long ban pynduh ia ki jingsniew. Kum ka khalai, ka pyniap briew, ka tuh, ka iashoh iadat bad kum kita. Ka dei ka kamram jong ngi ki nongshong shnong ban ieng joit ban iarap ia ki bor Sorkar ban pynduh ia kum kine kiei kiei. Kawei na ki daw jong ka jingbymlah ban pynduh ia kum kine dei ba ym ju don ba treh ban ai sakhi pyrshah ia ka jingsniew. Wat haba iohi da ki khmat ruh, ngi ju salia ia ka jingshisha. Hynrei, lada ngi buhrich ia kum kine kin nangroi bunshah.

Ka Sorkar Kmie ne Sorkar Jylla, wat ki District Council hi, ki don ki ain ba la thaw da ki nongmihkhmat ba la jied da u paitbah. Ka dei ka jingthmu babha jong ki nongthaw-ain ba kata ka ain kan pynmyntoi ia kiba bun ki briew. Hynrei lada ngi ki nongshong shnong ngi ialeh pyrshah ia kito ki ain ba la thaw da kaba tip ne da ka jingbymtip, kumno ngin nang mih shakhmat ha ki liang baroh.

Kawei na ki jingduna ha kiba bun ba dei ban weng noh phar na ka jingmut jong ki ka long kane: Haba bat ia ka jingsynshar da kano kano ka party, ki briew ki mut beit ba kato ka Sorkar ne jingsynshar ka dei tang ka jong kito kiba kyrshan ia kato ka Seng Sain pyrthei. Hynrei kam dei kumta. Haduh mynta, ngi ju iohsngew ba ki briew, khamtam ha Ri Khasi, kiba kynnoh ia ka Jylla Meghalaya. Ki dang ia-ong "Ow ka Meghalaya ka leh aiu?..." Ki shim ia ka kyrteng ka State bad ia ka APHLC ba ki long tang kawei bad don ar tylli ki kyrteng. Kumno namarkata ki jingthmu ka Sorkar kin trei kam kumba la mang, lada tang ia kane ruh ngim kwah ban sngewthuh ? Ka dei ka kamram jong ki nongmihkhmat ba da jied ban pynsngewthuh ha ki briew jong ki ia ki jingshisha kumba ki long ruh ba kano kano ka party kaba wan ha ka bor la ha Delhi ne Shillong kam mut tang ia kito kiba iadei ha ka sain pyrthei hynrei ruh ia baroh.

Lah ban kdew shibun kiei kiei hangne, hynrei tang kawei kaba donkam: to ngin iatrei lang bad ki Sorkar ban pynbha ia ka jaidbynriew.

IX Bad Ki Seng Sain Pyrthei

Ha ka jingpyniaid ia ka synshar khadar ha ki ri synshar paitbah, ki seng sain pyrthei ki long kiba donkam katta katta. Namar dei ha ka jingkhlain jong ki ba ki paitbah ki ioh ia ka sorkar ka ban shakri hok ia ki bad ka ban pyndep ia kiei kiei ba kata ka seng ka la kular ia ki.

Ki seng sain pyrthei ki ju ai la ka kular ha ki paitbah ha ki por ba iajied ia ki nongmihkhmat ha ka Parliament ne Assembly. Ha Meghalaya bad Assam, ruh ha Manipur don sa ki District Council de. Kine ruh ki don ka bor ha ki katto katne ki bynta. Hynrei ia ka jingsynshar la ju bat da kata ka seng kaba ioh bun ia ki dkhot ha kata ka dorbar.

Kawei na ki daw balei ba ki seng kim lah ban pyndep la ki kular ka long ba kim iohlad ban leh ia ki. Ka seng kaba bat ia ka bor ka lah ban pyndep la ka kular hapoh ki san snem lada ka mon. Kane ka dei ka jingsngewthuh jong ngi. Hynrei don teng-teng kiei kiei kiba ngi lap ba wat ki seng ba bat ia ka jingsynshar ruh kim lah ban leh katba ki mon. Don ki daw ba pynlong kumta. Shim kum ka nuksa, ka Seng Congress kaba bat ia ka jingsynshar ha India ka la kular ban ym thied khaw ne jingbam shuh na kiwei pat ki ri hadien ka snem 1971, hynrei namar ba ka Mariang kam iatrei lang, ngi dang hap thied biang. Kum ia kine ki jingkular, lada ym lah ban pyndep ia ki ruh, ki paidbah ki sngewthuh ba ka jingiatrei 'lang kam lah ban wanrah ia ka jinghun lada ka Mariang ka iaid pyrshah ia ka mon jong ngi ki briew. Hynrei don kiei kiei kiba lah ban wan rah kumta Ka Seng Congress hapoh ka jingialam ka Prime Minister jong ngi ka la iohi ba ki paidbah ki iatrei lang bad ka ha kaba pynlaitluid ia ka Bangladesh. Ka la iohi ruh ba ki paidbah ki don hadien jong ka ha kaba leh burom ia ka jingdap 25 snem ka jinglaitluid jong ngi na ka jingsynshar ki Phareng, bad ia kane ngi dang iai leh baroh shi snem.

Hynrei lada ki paidbah ki iatrei tang tang ha ka por election, kata hi ka lah ban long ha jingiatrei lang kaba tang shiteng lymda ki don lang bad ki jingthmu babha kata ka seng baroh san snem lynter. Kumta la ka long ha ka Jylla, District ne ha India ki Seng Sain Pyrthei ki donkam ia ka jingiai kyrshan bad jingaibor jong ki paidbah man ka sngi.

Ngi ki paidbah ngi lah ban iatrei bad ki Seng sain pyrthei ha kiba bun ki bynta, bad nga don ka jingngeit ba baroh kiba ngi leh ngi thew sha ka jingbha, la ha kiba iohi ia ki ka lah ban ym long kumta baroh.

La kaba jied ia u dkhot kano kano ka Seng ka long hi ka jingiatrei lang, hynrei ngim klet ia ka jingshisha bakhraw lada ngi sngewthuh ia ka tang kumta. Lada kata ka Seng ba ngi kyrshan ha ka por elekshon ka long kaba bat ia ka jingsynshar, ngin leh bha lada ngi iai im sngi ban tip ia ki rukom pyniaid kam kata ka Seng ha ka Sorkar Jylla ne ha ka Sorkar ha District. Ngin lah ban leh kumta lada ngin iai kylli na ki nongmihkhmat ba ngi la jied ia ki "aiu, kumno, lano, balei" ba mih ha man la ki kam ba ktah ia u paidbah. Lada ngi long kiba imsngi ha kata ka Seng, ngi dei ban don ruh ki rongtrei jong kata ka Seng ha ki dong jong ngi kum ki Chairman, ki Secretary bad kiwei. La kumno kumno kine ki dei ban tip ne lah ban ai ka jubab kaba biang ia ki jingkylli jong ngi baroh Ngi lah ruh ban khot ia u Minister ka State ne Chief Executive Member ka District teng teng lang bad ki MLA ne MDC ban iadon lang ha ki jingialang ba ngi lum kyrpang ban sngew ia ki. Tangba ngi dei ban khreh lypa ia kita ki jingkylli ki ban ai shisha ia ka jingshai ba paka. Ngi lah ban ai jingmut ia ki da kaba thoh ne da ka ktien ha kum kita ki jingiakynduh lang. Lada kaba ngi ai jingmut kam lah ban trei kam kloi, ngim dei ban shu sngap, hynrei ngin iai pynkynmaw ia ki. Da kaba leh kumta, ngin lah ban batai ia ka Nongrim bad rukom pyniaid kam ka Seng khlem da bakla jur.

Lada ka Seng ba ngi kyrshan ka long kaba shong na ka liang ba pyrshah ruh ngi lah ban iatrei lang bad ka Ngi lah ban iakynduh lang bad ki MLA ne MDC bad ngin kdew ia ki jingduna ka Sorkar hangno hangno ba ngi lap khnang ba ki nongmihkhmat jong ngi kin lah ban iakren ne iasaid na ka bynta kito kiei kiei ba ka Party ne Seng ka la kular ban leh. Kawei na ki jingduna jong ki Seng ba shong sha ka liang bapyrshah ka long ba ngi don ka jingsngew ba kata ka jingai jingmut ka lah ban ym long kam, hynrei mano ba'm tip ba ki Sorkar kin pdiang ia ki jingai jingmut ba shong nia ?

Namarkata, ka jingiatrei lang jong ngi kam ju kut

La Shon Ha Khasi Jaintia Press, Mawkhar,
Shillong-1.